

There are no translations available.

Костюк М.О.

Керівник гуртка «М'яка іграшка»

с. Олексіївка (Нікопольський р-н), Україна

[Біографія](#)

Матеріал надано в авторській редакції

[Якщо Вас зацікавила ця інформація
і Ви бажаєте ознайомитися з нею детальніше,
звертайтеся до нас](#)

Обрядова лялька - символ культурної спадщини українського народу (2-й випуск)

Вступ

Головним компонентом, «матеріальною» ([А. Макаренко](#)), «життєвим нервом» гри (Ю. Аркін) є іграшка – річ, призначена дітям для гри. У народі її ще називають «цяцька», «лялька», «цяцянка», «виграшка», «забавка». Без неї гра неможлива. Як найсуттєвіший компонент гри, вона відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну, навіть організаційну роль. Як і гра, іграшка є важливим фактором психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею усіх видів діяльності на більш високому рівні.

Запропонована методична розробка «Обрядова лялька – символ культурної спадщини українського народу» має за мету продовжувати відродження та відтворення етнічних іграшок в умовах позашкільного навчання та виховання школярів, що спонукає їх до активного пошуку та бажання виготовляти іграшки самостійно.

Виготовлення народних іграшок поєднує між собою старше і молодше покоління, допомагає зрозуміти роль народної іграшки в минулому і сьогоденні.

Авторка висловлює щире подяку за подану графічну допомогу при створенні цієї методичної розробки.

Історична довідка

Іграшка завжди була пов'язана з грою. Як і гра, вона є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії, культури, суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи

суспільства його духовної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок.

Виховна цінність етнічної іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності творчої діяльності дітей. Традиційні іграшки різних народів здавна використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Під час гри дитина розвивається, пізнає світ, наслідує і засвоює соціальний досвід. Етнічна іграшка є засобом передачі культурного досвіду народу від покоління до покоління.

Аналіз іграшок, які використовували діти різних часів і суспільств, може багато розповісти про характер їх виховних систем.

На території України прототипи іграшки виявлені в с. Мезин Коропського району Чернігівської області. Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тисяч років тому. Мали вони обрядове значення.

Дитячі іграшки давніх слов'ян (дерев'яні коники, качечки) знайдені під час розкопок на Наддніпрянщині. Датовані вони приблизно X – початком XII ст. У той час побутовали і так звані технічні іграшки: луки, мечі, дзиґи тощо.

У дохристиянський період іграшка переважно зображала священних тварин, птахів, фантастичних істот, що свідчить про їх зв'язок з язичницьким культом, народною міфологією.

Після прийняття християнства іграшки здебільшого використовували з ігровою та обереговою метою. Однак, навіть деякі з них зберегли ритуальний характер і дотепер (ялинкові прикраси до Нового року, святкові кульки тощо).

Етнографи стверджують, що виготовлення іграшок не припинялося ні в XIV, ні в XV століттях. Внаслідок розвитку в Україні ярмаркової торгівлі розпочалося масове виробництво забавок на продаж.

Розвиток кустарного іграшкового промислу припадає на середину XIX ст. Найбільше виготовляли іграшки на Наддніпрянщині, Поділлі, Прикарпатті.

В Україні іграшки виробляли не тільки з твердих і пластичних матеріалів, а також із лози, соломи, рогами, повісма, довгої засушеної трави, тканини, кольорового паперу, картону.

Як уже описувалося в 1-й методичній розробці, ми відтворили і виготовили іграшки, яким понад 100–150 років, і колекція цих робіт з часом поповнилась. Виготовлені народні іграшки в основному з тканини, трави, деяких інших матеріалів.

Особлива роль відводилась іграшкам-«оберегам» (про це описано детально в 1-й методичній розробці). Різновид іграшок-«оберегів» дуже великий, тому ми їх прокласифікували.

Так, наприклад, лялька мотанка. Її можна виготовити по-різному, в залежності від того,

що брати за основу. Лялька мотанка (центр голови) - за основу брали створення іграшки з голови, а лялька мотанка (вертикальна) – основа тулуб; лялька мотанка (горизонтальна) - основа руки, плечі і т.д.

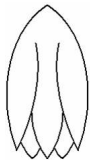
Лялька з кукурудзиння Тема: Народна іграшка Матеріал: листя з кукурудзиння, рильце

Перед початком виконання іграшки слід підготувати листя з кукурудзи (початки).

Просушуємо і листя, і рильце в тіні, щоб воно не втратило колір. Коли листя і рильце просохло, занурюємо в воду, струшуємо вологу і праскою прасуємо кожен листочок.

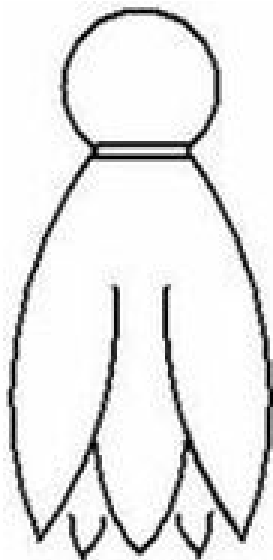
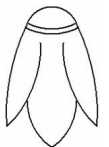
Пристапаємо до виготовлення ляльки:

1) Початок кукурудзиння вивертаємо на внутрішню сторону.

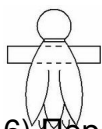

2) Умовно ділимо початок кукурудзиння на 3 частини (голова, тулуб, ноги).

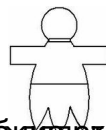
3) Перев'язуємо смужкою з кукурудзяного листя голову і стягуємо, щоб вийшла шия.

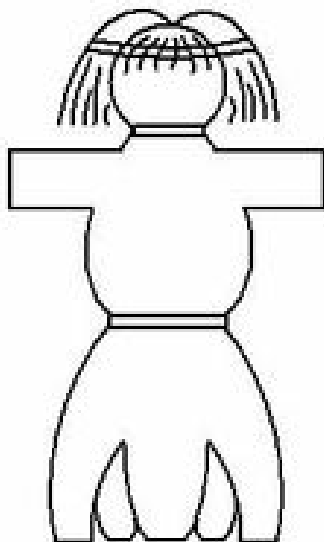
4) З окремого листка кукурудзи складаємо руки (прямокутна смужка). 5) Вставляємо в середину листків під голову.

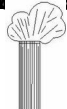
6) Перев'язуємо смужкою з кукурудзиння тулуб.

Він виступає як символ життєвої сили, яку нагріває сонце, а ніс, що б'ється вкору, вагає різні (плести коси,

Діти, які виступають у народних танцях, використовують ляльки. Матеріал: засушена трава

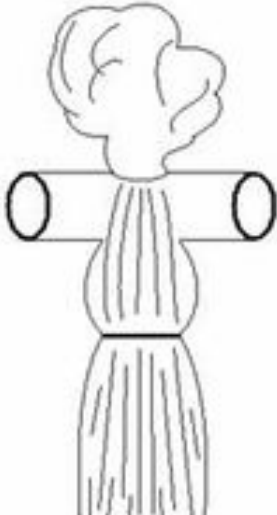
3) Пучок засушеної трави без колосків складаємо один до одного для створення рук.

4) З 2-х сторін обв'язуємо смужками з кукурудзиння.

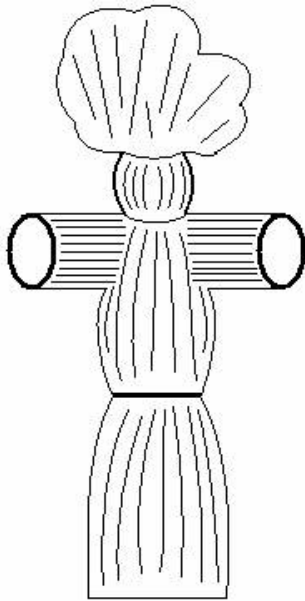
5) Вставляємо цей пучок в середину основи тулуба.

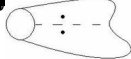
6) Перев'язуємо тулуб смужкою з кукурудзиння.

7) Підвісяємо і підвінчуємо край іграшки.

Підвінчуємо край іграшки, щоб вона не розпадалася.

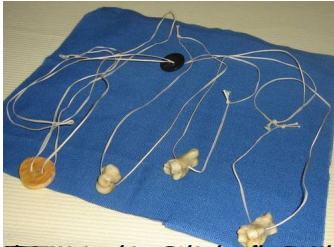

Підвінчуємо край іграшки, щоб вона не розпадалася.

Підвінчуємо край іграшки, щоб вона не розпадалася.

М'яч з свинячого міхура

Лялька мотанка (горизонтальна) Тема: Обереги

Матеріал: полотно або мішковина, голка, нитка, ножиці, стрічка 2-х кольорів (синій і червоний), вовна.

1) Вирізаємо з мішковини коло (2 деталі) діаметром 6 см.

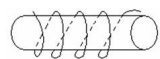

2) Зшиваємо, наповнюємо вовною і зашиваємо отвір.

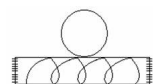
3) Прямокутний клаптик мішковини (довжина – 15 см, ширина 12 см) скручуємо в валик.

4) Стрічкою червоного кольору перев'язуємо цей валик по всій довжині.

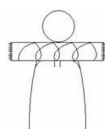

5) Зшиваємо голову і валик.

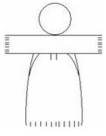

6) Вирізаємо ножицями клаптик мішковини (довжина – 16 см, ширина – 30 см). Зшиваємо по довжині.

7) Пришиваємо до валика цей клаптик. Виходить спідниця.

8) Робимо торочки на спідниці і руках.

9) Оздоблюємо обличчя стрічками 2-х кольорів (хрестом). Пришиваємо по краях ниткою.

10) Підвішуємо на гачок мотузкою під руками.

Символізує родючість, плодovitість.

Лялька мотанка (горизонтальна)

Лялька мотанка (вертикальна)

Тема: Обереги

Матеріал: паличка довжиною 20 см, шматок хліба, клаптики тканини бавовняної, мішквина, мотузка вовняна, нитки.

1) З шматка хліба дістаємо м'якиш і зліплюємо ляльці голову. ○

2) Обмотуємо м'якиш мішковиною, зав'язуємо і оздоблюємо кольоровими нитками обличчя (навхрест по центру). ⊕

3) Беремо палицю, намотуємо по довжині клаптик тканини валиком.

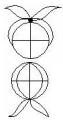
4) Обв'язуємо вовняною мотузкою цей валик, щоб він не розгорнувся.

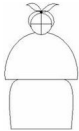
5) Насаджуємо голову на валик і прив'язуємо голову до палки (тулуб).

6) Одягаємо ляльку. На голову хустку (різними прийомами). Якщо молодиця, то назад зав'язуємо краї хустки, якщо ґаздиня, то наперед на голові вузол з краями хустки, якщо бабуся – то під бороду.

7) Із клаптиків бавовняної тканини вирізаємо спідницю, сорочку і прив'язуємо на тулуб ляльки.

8) Щоб лялька стояла, кріпимо її на дерев'яну підставку.

Символізує добробут, непохитність у родинних відносинах.

Лялька мотанка (вертикальна)

Лялька мотанка (центр голови)

Тема: Обереги

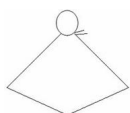
Матеріал: шматок хліба, клаптик полотна або мішковини (50x50 см), нитки для вишивання, голка, паклева мотузка, ножиці, фарби

1) З шматка хліба (м'якиша) ліпим голову.

2) Кладемо голову в центр клаптика тканини, перевертаємо один край в трикутник.

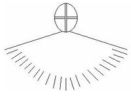
3) Обв'язуємо джгутом навколо голови.

4) На обличчі розмальовуємо хрест з 2-х кольорів (зелений і чорний).

5) Робимо торочку по всіх краях клаптика (це руки і спідниця).

6) Оздоблюємо вишивкою (хрестиком).

Ця іграшка символізує взаємовідносини в родині. Тому, коли батьки благословляли своїх дітей на щасливе подружжя, дарували їм ось такий оберіг (таємно).

Лялька мотанка (центр голови)

Звірі

Тема: Обереги

Матеріал: мішковина, вовна, голка, нитки, ножиці, нитки з мішковини

1) Зшиваємо торбинку з мішковини (довжина – 15 см, ширина – 8 см) і умовно поділяємо на 3 рівних частини.

2) Наповнюємо краї торбинки вовною, рівномірно по одну і другу сторону.

3) З зовнішньої сторони торбинки обв'язуємо ниткою частини, напхані вовною (це будуть вуха).

4) Наповнюємо вовною далі. Обв'язуємо з зовнішньої сторони ніс ниткою з мішковини.

1. Наповнюємо (солова) верхню частину торбинки і обв'язуємо навколо торбинки ниткою з

2. Шаповнюємо вовною краї внизу торбинки і обв'язуємо ниткою (ноги).

3. Опівнюємо верхню частину вовною і зашиваємо низ торбинки.

Ця лялька приносить дітям щастя і здоров'я, а також допомагає зберегти живність в домашньому господарстві, щоб худоба не хворіла, гарно

Звірі

Методичні поради

Етноіграшка є специфічним витвором. Вона має пізнавальну цінність для дитини, відображає явища реального світу в доступних їй формах. Народна іграшка повинна не тільки нести інформацію, а й бути естетичною, втілювати оригінальну ідею. Використання її в дитячому садку, школі, сім'ї, збагачує та урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сферу пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички.

Деякі практичні навички:

- В залежності від довжини і ширини торбинки (іграшка «Звірі»), її наповнення, щільності, виходять різні звірі (ведмедик, собачка, свинка, мишка, зайчик).
- При виготовленні м'яча потрібно чисто-начисто вичистити його, щоб він не потріскався.
- При виготовленні ляльки мотанки (центр голови), краще використовувати хліб грубого помолу, щоб він не запліснявів.

Дитина сприймає етноіграшку як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню. Отже, народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна іграшка.

Існуючи поряд, вони доповнюють одна одну.

Література

1. Грушевський М.С. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу – К.: Либідь, - 2006.

2. Косаковская Е.А. Игрушка в жизни ребенка. – М., 1980.
3. Михайленко Н.Я., Короткова Н.А. Как играть с ребенком. – М., 1990.
4. Найден О.С. Українська народна іграшка. Історія. Семантика. Образна своєрідність, функціональні особливості. – К., 1999.
5. Фіголь Д.І. Українська народна дитяча іграшка. – К., 1956.
6. Флерина Е.А. Игра и игрушка. – М., 1973.

[У разі використання матеріалів цього сайту посилання на сайт обов'язкове](#)